

A film és az iskola.

3.) Gyermek és a filmoktatás.

Alig mult négy évtizede, hogy a mozgófénykép kezdetleges formájában bemutatkozott a világnak. 1895. dec. 28-án tartotta első előadását a két Lumière testvér a párizsi boulevard des Capucines egyik kávéházának alagsorában.

A képek tárgyai akkor még napi események, utcai képek, rövid, vidám komikus jelenetek voltak. Később a híres szabadalmat megvette a Pathé Frères gyár és összefüggő eseményeket varázsolt a vászonra. Így terjedt, tökéletesedett a film, amíg megszületett annak mai változata.

A gyárak és szükségszerű következményeként a vetítőtermek egyre szaporodtak. Közönségüket lassan a társadalom minden rétegében megtalálták.

A laterna magika csodálatos segítség az emberiség számára. Szuggesztív hatalma felbecsülhetetlen. Sohasem jutottunk még ilyen hatalmas és hatásos nevelőeszköz birtokába. A film letépte a távolságok vasfüggönyét, demokratizálta a társadalmat és a vetítőtermek korkülönbség nélkül a nép szórakozóhelyeivé váltak. Csaknem valamennyien rabjai vagyunk ennek a kedvesen hízoló útonállónak. Hódító útját csakis úgy tehetta meg, hogy mindannyian szeretjük a mozit, szeretjük a vásznon mozgó színes, életet visszatükröző képeit.

Sokat beszélnek a mozi jó és rossz hatásáról. Magában az a tény, hogy a film *hat*, fel kell, hogy keltse figyelmünket a nevelés szempontjából. Vizsgáljuk hát, hogy mint didaktikai eszköz segítségére lehet-e a nevelőnek? Használhatjuk-e az oktatásban, mint eredményre vezető segédeszközt?

Tudományos körök érdeklődését is korán felkeltette ez a hatalmas kultúrintézmény. Pedagógusaink pro és contra vitatták a film kérdését.

A társadalom igen érdekes jellemvonása, hogy minden hatalmasan fejlődő új intézményben keresi a hibát és ha talál, nem késik kimondani a halálos ítéletet. A mozi sem kerülhette el sorsát. Keményen harcoltak erkölcsromboló kinövései ellen, melyek megfertőzik a társadalmat, főként a válogatás nélkül mindent befogadó gyermeki lelket.

Jó irányba szórták mérges nyilaikat korábbi nevelőink, amikor az utca mozija ellen küzdöttek, csak az eredmény maradt el. Nem tudták leteríteni az ellenséget. Helyesebb lett volna egyszeriben a legjobbert, az iskola mozijáért harcolni. Akkor nem állnánk ilyen hátul a szemléltető oktatás egyik legtökéletesebb eszköze, az oktatófilm iskolai használata terén.

A priori ítéletektől a pedagógusnak kell elsősorban tartózkodnia. Kötelességünk a filmszínházakat látogató, a képeket szemlélő gyermekeket tanulmányozni és kipuhatolni azokat a hatásokat, amelyeket a gyermek lelkére gyakorolt. Csak ezután a tapasztalatainkról beszámolva mondhatunk véleményt és ha hibát találtunk, ajánlhatunk reformokat.

Örömmel állapíthatjuk itt meg, hogy külföldön az oktatófilm tanul-

mányozás elég előrehaladott. Nem kisebb szerv, mint a Népszövetség Kulturbizottsága foglalkozik a tanulmányfilmek kérdésével. 1928. nov. 6-án az olasz király, Mussolini, tudósok és szakügyi reprezentánsok jelenlétében felavatták Róma mellett Frascatiban a Villa Falconieriben elhelyezett Oktatófilmintézetet. 1929 júliusában Luciano de Feo igazgató vezetésével külön folyóiratot indítottak, amelyet öt nyelven szerkesztettek Rómában 1935 december végéig, „Revue International du Cinéma Educateur“ c. alatt. A nemzetek ismert szaktekintélyei voltak a munkatársak, akik nemcsak a „mit“ nyújtunk, de a „hogyan“ kérdésekre is igyekeztek feleletet találni. E folyóirat hasábjain foglalkoztak a filmmel kapcsolatban felmerülő legkülönbözőbb problémákkal. A mozgófényképnek a tanításban való alkalmazásával. Földművelésügyi és egészségügyi propagandával. Szociális, módszertani és új pedagógiai kérdésekkel. Ugyanakkor tájékoztatást kaptunk a mindenkori film állásáról az egyes országokban.

A szociális és morális kérdéseket nem a gyárakkal ellentétben, hanem azokkal együttműködve igyekeztek megoldani. Keresték a közvetlen és közvetett hatásokat, amelyeket a film a népek szellemére, nevelésére, ösztönére és főként a kiskorúakra gyakorol. Nem feledkeztek meg a cenzura komoly kérdéséről sem. Művészi, de szükséges korlátokat állítottak fel. Igyekeztek a köztudatba átültetni a mozgófényképek rendkívül nagy jelentőségét, hangsúlyozván, hogy elengedhetetlen új kelléke a civilizációnak, a tudomány és ismeretek új útja.

Azonban nem 1929 az az időpont, amikor komolyan kezdték fejtegetni a filmoktatás komoly és szükséges voltát. Már a világháború előtt is akadtak kiváló pedagógusok, akik behatóan tanulmányozták e kérdést.

1910-ben az Ohio állambeli Cleveland egyik iskolájának tanítója, Wallace Wallin mélyreható pszichológiai elemzéssel vizsgálta a mozgófényképeknek a gyermek lelkére gyakorolt nagy hatását.

A film elemi hatását annak mozgós és színes voltában kereste, vagyis olyan, mint maga az élet. Eleven benyomását kelti. Már az ősembert is az eleven benyomások ragadták meg. Kiváló példák igazolhatnak bennünket: a neandervölgyi barlangrajzok, a rohanó iramszarvas ábrázolása, az eszkimók csonteszközeibe vésett vadászatok és a hindu bálványok kicsavart kezei mind a túlfűtött mozgás kifejezésére való törekvés. Az ősembernél rendkívül fejlett az aktivitás. Kierzi a természet lüktető mozgását és annak primitív táncával hódol.

A mozgó eleven benyomások iránti érzék végre faji diszpozícióvá vált bennünk és ez az ősi diszpozíció okozza ösztönszerű érdeklődésünket a mozgó, eleven benyomások, tehát a mozgófényképek iránt is.

Wallace Wallin-nak igaza van, amikor ilyen ősi hajlamok kialakulásában keresi magyarázatát a mozgóképek iránt való ösztönszerű érdeklődésünknek. A gyermek ezeket a hajlamokat magával hozza, melyek később mindinkább kifejlődnek és az ezeken való működés könnyedén történik, sőt jóleső érzést, gyönyörűséget okoz.

Ösztönszerű érdeklődésünk a mozgóképek iránt tehát e képeknek az ősi tapasztalatszerzéshez oly közelálló természetében rejlik. A mozgófényképekkel történő oktatás így legközelebb áll a természetes tapasztalatszerzéshez.

talatszerzéshez. Ez a nevelési mód a természet útját követi, innen van nagy hatása és eredményes volta.

A film komoly pedagógiai értéke, hogy spontán figyelmen alapszik. A nevelő feladata pedig éppen az, hogy az ösztönszerű figyelmet keltse fel és így a természettel karöltve haladjon. Az önkéntelen figyelem hatalma sokkal nagyobb, mint a kényszerített, akaratlagos figyelemé. A nevelés igazi célja csak az lehet, hogy kifejtsük, hasznosítsuk öröklött hozományunkat és velünk született képességünket.

Hogy mennyire akaratlan és ösztönszerű érdeklődésünk a mozgófényképek iránt, az a milieu hatás figyelembevételével egészen világossá válik.

Elsötétített, csak a vészkijáratokat jelző néhány vöröslámpa fényével misztikusan megvilágított teremben vagyunk. Az elsötétülés pillanatától csak a vászon világít, amely már önmagában is, mint külső körülmény, a világító vászon felé kényszerűleg koncentrálja figyelmünket. A képek színessége, mozgékonyasága és változatossága csak megerősíti, megfeszíti a figyelmet. Élő dolgokat keresünk a látott képeken, amelyek fantáziánkban meg is elevenednek. Ösztönszerű érdeklődésünk hajlandó azokat eleveneknek látni. Ezért izgulunk, sőt megesik, hogy felkiáltunk egy-egy idegfeszítő jelenet vásznon való látásakor.

A gyermekben is megvan az öröklött érdeklődés a mozgófényképek iránt, ösztönszerű hajlamánál fogva még inkább elhiszi a látott eseményeket, mint a felnőtt. A nevelőnek tehát különösen ügyelni kell arra, hogy csak lelkületével összeegyeztethető filmeket tekintsen meg a növendék.

Nemcsak a mozgóképek iránti hajlamuk sodor hatalmas tömegeket napoként, sőt mondhatnánk óráként a csodálatos módon elszaporodott mozgófénykép-színházak pénztárai elé. A film változatos is. Fény és árnykezelése, színei, szokatlan új helyzetei, tréfás, mulattató, mások pedig idegfeszítő jelenetei ébrentartják érdeklődésünket. Felnőtt és gyermek egyaránt lázas keresője a változatosnak. Különösen pedig a XX. század embere keresi azt. Hálásabb publikumot a hatalmas világtörténelem egyetlen korszaka sem adhatott volna a mozgószínházaknak, mint éppen saját korunk. A ma emberét a géptechnika termékei csaknem teljesen kielégítik. Századunk, mint Jókai regényeinek mesealakjai, korlátokat nem akar ismerni. A film számára pedig hely és idő korlátai nem léteznek. Csodás, a valóságban lehetetlen dolgokat is bemutatthat.

A film a képzetek játéka. Egyik képzet magával rántja a másikat. Betű, vagy szó nem lehet olyan nagy hatással képzeletünkre, mint a mozgófénykép. A gyermek pedig éppen csapongó fantáziáját akarja foglalkoztatni, kielégíteni, amikor a nyilvános mozgókat gyakorta felkeresi.

Az iskolák képekkel, rajzokkal, fényképekkel borított falai, továbbá a különböző szertárak gyűjteményei, a modellek mind igazolják, hogy az oktatásnál szükség van a szemléltetésre. A legtökéletesebb szemléltetés magának a természetnek, a valóságnak megtekintése volna. Ez azonban csak nagyon szűk körben történhetik. Az oktatásra szánt időből csak kevés jut kirándulásokra, tanulmányutakra, üzemek megtekintésére.

„Csak világos képzetek biztosítják az oktatás eredményességét és

ezeket szemléltetéssel szerezhetjük meg legelső sorban, amelyek Pestalozzi szerint minden ismeret föltétlen alapjai."

Már Comenius sárospataki tanársága alatt felismerte a képekkel való szemléltetés hatásos voltát. Természetesen előtte is voltak sokan, akik ezt a módszert alkalmazták, de Comenius az első, aki könyv alakjában hirdette annak eredményességét.

Ez a módszer kiváló, főként, ha mintaszerű szemléltető anyag áll rendelkezésünkre. A másolatok azonban drágák s így a legtöbb iskolában ma már az olcsóbb diapozitíveket alkalmazzák. Segítségükkel több oldalról bemutathatjuk a tárgyakat. Vigyáznunk kell azonban, mert a sok kép bemutatásával könnyen kifárasztjuk a növendék figyelmét és ezáltal érdeklődését csökkentjük.

Az élet ma gyorsított ütemben halad, benyomásoktól teljes. A diapozitíveknél alkalmasabb szemléltető eszközre van szüksége a nevelésnek és ez a kinematográf. Egyetlen eszköz, mely a mozgás visszaadására képes. Elég olcsó és nem túlságosan fárasztó. Ennek felismerése indítja az üzleti vállalkozókat a legkörnyofontabban kieszelt mindenféle mozgóképek alkalmazására. Fokozottabb mértékben leköti a mozgás a gyermek figyelmét. Lelkére még nem nehezednek megélhetési gondok. Gondolatait nem foglalja le más, csak éppen az, amit maga előtt lát. Ezért vonzódik a gyermek különös előszeretettel a mozgóképekhez.

Ezekután felvethetjük a kérdést, szükséges-e a mozgóképekkel történő szemléltetés?

Az oktatófilmeknek az iskolába való bevezetését illetően az okok olyan hatalmasak, mint változatosak.

Eddig felsorolt lélektani és külső körülményeken kívül vegyük még figyelembe a növendékek szellemi képességét, amely nagyon is különböző. Éppen a szellemi hasonlóság hiánya miatt nehéz elérni, hogy a növendékek nagy többsége követhesse a nevelőt. Sokan játszanak, vagy mással foglalkoznak. Vetítés alkalmával azonban mindegyik figyelmé a világitóvászonra feszül és amennyiben az oktatásra szánt anyag cselekmény keretében kerül bemutatásra, mohó, laukadatlan buzgalommal várja a további fejleményeket. A film tehát a legjobb eszköz a totális tanítás biztosítására.

A tanítás átvétele száraz és nehéz munka, sőt abban a korban, amikor elkezdik, természetellenes is. Miért ne használnánk hát a filmet, amely — mint előbb is láttuk — olyan közel áll a természetes tapasztalatszerzéshez. Ezáltal a növendék és nevelő munkáját egyaránt megkönnyítjük és eleget teszünk a racionális pedagógia követelményeinek, hogy minél nagyobb szellemi tőkéhez jussunk.

A mozgóképeknek az oktatásban történő felhasználásával mérhetetlen időmegtakarítást is végzünk. A tantermekben beállított, ma már könnyen kezelhető, tűzbiztos vetítőkészülékek segítségével pillanatok alatt vászonra varázsolhatjuk a legnehezebb kísérleteket, tőlünk nagy távolságra eső tárgyakat és világrészeket. Ami még igen nagy fontosságú; minden tanuló egyformán jól láthatja azokat.

A mozgóképek ideális eszköze tehát a kollektív tanításnak. A tárgyak nagyított, kicsinyített, lassított, gyorsított, vagy éppen fordított ké-

pét mutathatja. A nagyon gyors természeti mozgások analizálása és a nagyon lassú mozgások szintetizálása tágítja ismeretünk mezejét. Segítségük nélkül ezek a jelenségek csak nagy nehézségek árán, vagy egyáltalán nem volnának érthetőek a növendékek számára.

Nagy pedagógiai jelentősége a mozgófényképeknek, hogy bevezetik a tanításba az egész világmindenséget a nélkül, hogy helyükből ki-mozdulnának a növendékek és zavaró körülmények megváltoznának a tanítás szigorú menetét. A mozival nem a növendék megy a természet-hez, — ahol annak szépsége esetleg elfelejteti vele, hogy tanul —, hanem a természet, a tudomány jön a gyermekhez. Pad, füzet a tanulók előtt van és rendes iskolai funkciójukat végezhetik.

Vetítés alkalmával kíváncsi, figyelmes és érdeklődő a gyermek. Csupa szem és fül, aki a világot egyetlen szavát, vagy a film egy képét el nem mulasztaná. Így jobban megtanul figyelni, elraktározni és gondolkodni. A figyelmesebb szemlélet kifejleszti benne a látási emlékezetet, amely azután arra indítja, hogy foglalkoztassa képzeletét és szellemi képességét.

A mozi reálisabbá, igazabbá teszi az oktatás jellegét, kiegészíti és illusztrálja a könyvet.

A kinematográfot csaknem valamennyi iskolai tárgynál alkalmazhatjuk; etikai tárgyakkal is. A tanulók különös örömmel mennek ezekre a tanórákra és ez öröm egyúttal az oktatás eredményességének is biztosítója.

Hiba volna azonban a filmet általános nevelőeszköznek tekinteni, vagyis minden tárgynál és minden órában alkalmazni, amint azt Orange (New Jersey) egyik iskolájában tették. Itt az összes tankönyveket száműzték és azokat az oktatófilmekkel helyettesítették.

Távolról sem kívánatos követni ezt a túlzást, de bizonyos, hogy az oktatófilmek iskolába való minél fokozottabb bevezetése a modern pedagógia egyik legfőbb követelménye.

Terjék László.

4.) Az oktatófilm és a szakiskolai növendék.

Az 1936—37. tanév a magyar közoktatásügy történetében forduló pontot jelent és két szempontból nagy fontosságú. Az egyik az, hogy ekkor lép valójában életbe a tanügyi ellenőrzés decentralizációja, az új felügyeleti rendszer, másodszor ez az év valósítja meg az iskolai oktatás keretében a vetített mozgókép előadásokat az egyes tárgyakkal kapcsolatban. Mind a kettő nagy dolog, mert amaz az oktatásügyet adminisztratív és pedagógiai, emez pedagógiai és lélektani alapon igyekszik a mai kor szellemének megfelelően átalakítani, a tanítást, az ismeret elsajátítást eredményesebbé tenni és ily módon az iskolából kikerülő ifjúságot testileg-lelkileg edzettebbé, öntudatosabbá, önállóbbá nevelni.

Véget vet a régi, bizonyos tekintetben elvont tanítási rendszernek, amely gyakran kizárta a tanteremből a való életet, attól félve, hogy ennek bacillusai túlkorán megfertőzik a zsenge ifjúi lelket. Üvegházi növénynak nézte az ifjúságot, amelyet még az életet adó naptól is óvni